

УДК 657.221

О.В. Пальчук, доц., канд. екон. наук, В.М. Савченко, проф., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Посилення практичної складової підготовки фахівців з бухгалтерського обліку

Розглянуто проблеми практичної спрямованості підготовки фахівців з обліку і аудиту на етапі державної атестації. Надані пропозиції стосовно методичного та організаційного забезпечення переддипломної практики та підготовки дипломних робіт.

практична складова підготовки фахівців, методичне та організаційне забезпечення переддипломної практики та підготовки дипломних робіт

Важливим напрямком підвищення якості підготовки фахівців в сучасних умовах повинно бути посилення її практичної складової. Сучасний висококваліфікований фахівець повинен не лише володіти понятійним апаратом, використовувати сучасну термінологію, вміти робити необхідні розрахунки, а й використовувати набуті знання в умовах конкретного підприємства, розв'язувати практичні задачі, оцінювати різноманітні виробничі ситуації та знаходити вірне рішення проблем, що є актуальні для господарської практики.

Особливо актуальною є практична складова при підготовці бухгалтерів. Оскільки бухгалтерський облік це складна інформаційна система, що відбиває господарську діяльність підприємства яка безумовно на кожному підприємстві має свою специфіку. Тому його побудова залежить в значній мірі від організаційних, технологічних особливостей, стратегії та пріоритетів розвитку конкретного суб'єкта підприємницької діяльності.

У зв'язку з цим ознайомлення з практикою обліково-аналітичної роботи підприємства є обов'язковим та дуже важливим елементом підготовки сучасного бухгалтера. З цією метою навчальний план підготовки фахівців передбачає практику, результати якої використовуються студентами для підготовки курсових та дипломних робіт.

На жаль сьогодні проходження практики студентами пов'язано з певними труднощами як об'єктивного так і суб'єктивного характеру.

Об'єктивні проблеми зумовлені особливим характером облікової інформації, яка в більшості випадків є конфіденційною та становить комерційну таємницю.

Суб'єктивні труднощі пов'язані з тим, що працівники обліково-економічної служби підприємств завантажені поточною роботою і не завжди зацікавлені в роботі зі студентами.

Це зумовлює особливу важливість відпрацювання відповідного інструментарію та методичного забезпечення для ознайомлення студентів з практичними аспектами обліково-аналітичної роботи. Не дивлячись на присутність у фаховій літературі досліджень пов'язаних з методичними аспектами підготовки фахівців з обліку та аудиту [1-3] вищезазначене питання досліджено не достатньо.

У статті поставлено за мету дослідження проблем посилення практичної складової підготовки бухгалтерів на етапі їх державної атестації, яка завершає підготовку фахівців та проводиться у формі захисту дипломної роботи.

Важливим фактором, що впливає на якість дипломних робіт фахівців з обліку та аудиту є узгодження їх тематики з особливостями та специфікою діяльності базового

підприємства. Вибір теми дипломної роботи як і будь-якого іншого дослідження є першим і чи найважливішим етапом. Вона повинна бути актуальною, відповідати сучасному стану та перспективам розвитку обліково-аналітичної теорії та практики.

Формування тематики дипломних робіт повинно здійснюватися з врахуванням двох основних факторів: мети дипломування як завершального етапу процесу підготовки фахівців та реальних народногосподарських задач, які стоять перед обліково-аналітичною практикою. Дипломні роботи фахівців з обліку та аудиту в обов'язковому порядку повинні мати не лише наукову актуальність, а й практичну спрямованість.

Для максимального забезпечення останньої доцільно визначення тематики дипломних робіт здійснювати у два етапи. Перший етап це визначення напрямків для підготовки дипломних робіт, який здійснюється у відповідності з результатами дослідження потреб підприємств регіону пов'язаних з розробкою проблемних питань облікової та аудиторської практики.

Напрямки за якими формуються теми дипломних робіт з обліку та аудиту доцільно об'єднати в наступні блоки:

- напрямки за топологічними об'єктами;
- напрямки за видами економічної діяльності (галузевим аспектом);
- напрямки за організаційно – правовими формами господарювання;
- напрямки за проблемними питаннями становлення та розвитку теорії

обліку, аналізу, контролю.

Для посилення ув'язки тематики дипломних робіт з запитами обліково-економічних служб базових підприємств необхідно на даному етапі проводити роботу по вивченню потреб обліково-аналітичної практики. З цією метою доцільним буде проведення анкетування потенційних баз практики з метою з'ясування слабких місць у підготовці фахівців та пропозицій керівників підприємств та їх обліково-аналітичних служб стосовно тематики дипломних робіт та індивідуальних завдань з практики.

Другий етап формування тематики дипломних робіт це безпосередній вибір теми дипломної роботи, що зумовлюється конкретною базою переддипломної практики, науковими інтересами студента, замовленнями підприємств. Відповідно до специфіки діяльності підприємств обраних за базові при написанні дипломної роботи, наукових уподобань студентів, їх професійних інтересів як майбутніх фахівців, та заявок підприємств на розробку окремих проблемних питань, які оформляються листом-клопотанням тематика дипломних робіт конкретизується.

Для підготовки аналітичного розділу дипломної роботи студенту необхідно зібрати практичну інформацію за матеріалами базового підприємства. Збір практичного матеріалу передбачає на лише знайомство студентів з окремими документами, схемами, інструкціями і положеннями, а і безпосередньо з роботою облікового апарату.

Вивчаючи окремі аспекти обліково-контрольної практики базового підприємства студент повинен не лише ознайомитися з документом, який регламентує порядок проведення тієї чи іншої обліково-аналітичної процедури (наприклад, Наказом про облікову політику, посадовою інструкцією), а й дослідити фактичний стан речей, яким чином вимоги цих документів реалізуються на відповідних ділянках облікових робіт.

Аналітичне обстеження базових підприємств з метою написання дипломних робіт сьогодні пов'язано з труднощами зазначеними вище. Саме тому до роботи по збору інформації на підприємстві студенту необхідно серйозно готуватися, а саме: повторити методичні засади обліку аналізу та аудиту, переглянути відповідні нормативні документи, з'ясувати потенційно можливі проблемні моменти методики організації обліку та контролю для базового підприємства.

З огляду максимальної ефективності використання часу при зборі матеріалу для підготовки аналітичної частини дипломної роботи дуже важливо заздалегідь підготувати інструментарій обстеження підприємства відповідно до завдань проходження практики та тематики дипломної роботи.

Цей інструментарій повинен передбачати: розробку робочого зошиту з макетами аналітичних таблиць, в яких необхідно визначити показники обрані для аналізу, методика їх розрахунку, а також джерела для отримання інформації.

При цьому доцільно використовувати результати опрацювання такого елемента теоретичної частини роботи як стан та перспективи розвитку галузі до якої належить базове підприємство, де досліджено статистичну інформацію для можливостей порівняння показників базового підприємства з середньостатистичними по галузі, регіону, тощо.

Інструментарій обстеження базового підприємства повинен передбачати підготовку переліку питань, які студент має з'ясувати за кожним елементом обстеження, розробку та заготівлю необхідної кількості примірників листів опитування, анкет, за якими студент планує проводити власні спостереження окремих сторін діяльності підприємства, а також бланків первинних документів, облікових реєстрів та форм фінансової, статистичної, податкової звітності для їх копіювання та оформлення додатків.

Важливою складовою навчального процесу, що забезпечує якісну підготовку та проведення державної атестації студентів є переддипломна практика. Переддипломна практика забезпечує завершальний етап підготовки студентів за фаховим спрямуванням «Облік і аудит», що проводиться безпосередньо на підприємствах. Тому процедура проходження переддипломної практики, її зміст повинні бути тісно пов'язані з процедурою дипломування.

Структура та зміст дипломної роботи в значній мірі визначається особливостями та проблематикою базового підприємства. Непоодинокими є випадки коли за результатами проходження практики виявляються обставини, які не дозволять в достатній мірі глибоко опрацювати обрану для написання дипломної роботи тему.

Наприклад, студент обрав тему «Облік і аналіз формування та використання фінансових результатів», а за результатами проходження практики виявилось, що базове підприємство є збитковим, або відбулося перепрофілювання діяльності підприємства з торгівельної на виробничу, що унеможливує виконання дипломної роботи на тему: «Облік та контроль наявності та руху товарних запасів». У зв'язку з цим доцільною є організація проведення переддипломної практики в два етапи.

Поглибленому вивченню облікової роботи на підприємстві сприяє комплексний характер переддипломної практики, протягом якої студент послідовно знайомиться з організацією роботи економічних служб досліджуваного підприємства. Базовими підрозділами підприємства, де проходить переддипломна практика, є виробничий, планово-економічний відділи, бухгалтерія.

З метою підвищення ефективності організації роботи студентів під час проходження переддипломної практики та часу відведеного навчальним планом для етапу підготовки дипломних робіт доцільним є складання єдиного календарного Плану-графіку проходження переддипломної практики та підготовки дипломних робіт.

У таблиці 1 подається приклад складання календарного Плану - графіку для проходження переддипломної практики та підготовки дипломної роботи.

Таблиця 1 - Календарний План-графік проходження переддипломної практики та підготовки дипломних робіт

	Зміст виконуваної роботи	Підготовчий етап	Термін виконання						
			1-й етап переддипломної практики		Проміжний контроль	2-й етап переддипломної практики		Контроль	
			Тиждень, що передує 1-му етапу	1-й тиждень	2-й тиждень	Тиждень наступний за терміном закінчення 1-го етапу	3-й тиждень	4-й тиждень	Тиждень наступний за терміном закінчення 2-го етапу
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1	Вибір топологічного об'єкту та базового підприємства для обґрунтування теми дипломної роботи	+							
2	Визначення теми дипломної роботи, мети та завдань	+							
3	Складання попереднього Робочого плану дипломної роботи	+							
4	Ознайомлення з організаційно-економічними особливостями діяльності базового підприємства		+						
5	Проведення аналізу та надання оцінки техніко-економічних показників та фінансового стану базового підприємства		+						
6	Характеристика організації роботи обліково – економічної служби базового підприємства		+						
7	Здійснення аналізу та оцінки облікової політики базового підприємства			+					
8	Вивчення стану автоматизації обліку на підприємстві			+					
9	Оформлення 1-ї частини звіту з переддипломної практики			+					
10	Складання розгорнутого Плану-схеми 2-го розділу дипломної роботи				+				
11	Визначення питань, що становлять зміст індивідуального завдання для проходження 2-го етапу переддипломної практики				+				
12	Уточнення попереднього Робочого плану дипломної роботи				+				
13	З'ясування складу та структури власних та орендованих основних засобів					+			
14	Оцінка відповідності аналітичного та синтетичного обліку основних засобів підприємства чинному законодавству					+			

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
15	Дослідження строків та порядку проведення інвентаризації основних засобів на підприємстві					+		
16	Вивчення методів нарахування амортизації основних засобів						+	
17	Оцінити правильність відображення основних засобів в обліку та звітності підприємства						+	
18	Оформлення 2-ї частини звіту з практики						+	
19	Захист звіту з практики							+
20	Складання розгорнутого Плану-схеми 3-го розділу дипломної роботи							
21	Підготовка чорнового варіанту 2-го розділу дипломної роботи							+
22	Уточнення Робочого плану дипломної роботи							+

Для раціональної організації процесу дипломування необхідно передбачити наступні етапи проходження переддипломної практики та підготовки дипломної роботи:

- підготовчий етап;
- 1-й етап проходження переддипломної практики;
- попередній контроль;
- 2-й етап проходження переддипломної практики;
- завершальний контроль.

Підготовчий етап полягає у виборі топологічного об'єкту та базового підприємства для обґрунтування теми дипломної роботи, визначенні теми дипломної роботи, мети та завдань. Він передбачає підбір необхідної літератури та її опрацювання, вивчення нормативного законодавства, складання попереднього Робочого плану дипломної роботи та бібліографії, огляду літератури та глосарію.

1-й етап проходження переддипломної практики проводиться за типовим завданням, яке передбачає визначення організаційно - економічних особливостей господарської діяльності та специфіки побудови системи бухгалтерського обліку та контролю базового підприємства. Виявлені особливості господарювання та проблематика базового підприємства на цьому етапі дозволяють конкретизувати тематику дипломних робіт та визначити зміст індивідуального завдання для проходження наступного етапу переддипломної практики. Матеріал зібраний на цьому етапі переддипломної практики є основою для написання відповідних параграфів аналітичного розділу дипломної роботи.

Цей етап повинен включати вирішення наступних завдань:

- дослідження організаційно-економічних особливостей господарювання (характеристика основних напрямків економічної діяльності підприємства; організаційно-правова форма, форма власності, підпорядкованість, організаційна структура та система управління виробництвом; номенклатура та асортимент продукції, канали реалізації; особливості технологічного процесу та їх вплив на побудову обліку);
- аналіз та оцінка техніко-економічних показників діяльності та фінансового стану підприємства (аналіз виробничо-господарської діяльності; аналіз витрат виробництва, їх структури і динаміки; аналіз руху грошових потоків; аналіз системи

організації оплати праці; аналіз основних засобів; аналіз прибутку та рентабельності; аналіз показників фінансового стану);

- характеристика організації роботи обліково-економічної служби (організаційна структура обліково – економічної служби; завдання та розподіл обов'язків функціональних підрозділів обліково-економічної служби; організаційна структура бухгалтерії та її взаємозв'язок з організаційною структурою підприємства; тип організаційної структури бухгалтерської служби; посадові інструкції та розподіл службових обов'язків; технологія обробки облікової інформації; форма ведення бухгалтерського обліку; робочий план рахунків підприємства, перелік та побудова реєстрів зведеного обліку; організація документообігу; порядок ведення податкового обліку);

- аналіз та оцінка облікової політики підприємства (наявність та оцінка діючого на підприємстві наказу про облікову політику; характеристика інших внутрішніх регламентів підприємства, що регулюють або впливають на облікову політику підприємства; оцінка обраних підприємством способів та методів ведення обліку на предмет відповідності діючому законодавству, галузевій специфіці та особливостям діяльності підприємства);

- оцінка ступеню автоматизації обліку на підприємстві.

Якщо облік на підприємстві автоматизовано, то студент описує автоматизацію обліку за обраним об'єктом дослідження за наступною схемою:

- характеристика програмних продуктів, що використовуються на підприємстві;

- характеристики автоматизованих об'єктів та процесів.

Якщо облікова праця не автоматизована, то потрібно надати обґрунтовані висновки щодо можливості та доцільності її автоматизації, а також пропозиції щодо вибору варіанту програмного забезпечення на досліджуваному підприємстві.

Етап проміжного контролю передбачає окрім оформлення відповідної частини звіту з практики складання розгорнутого Плану-схеми 2-го розділу дипломної роботи згідно з яким визначають питання, що становлять зміст індивідуального завдання для проходження 2-го етапу переддипломної практики, уточнення попереднього Робочого плану дипломної роботи.

2-й етап проходження переддипломної практики проводиться за індивідуальним завданням, яке передбачає вивчення практики ведення первинного, аналітичного, синтетичного обліку та контролю формування звітності за обраним відповідно теми дипломної роботи топологічним об'єктом. Матеріал зібраний на цьому етапі переддипломної практики є основою для написання відповідних параграфів третього розділу дипломної роботи, де подається характеристика сучасного стану обліку та контролю за обраним топологічним об'єктом на базовому підприємстві.

Індивідуальне завдання формується відповідно до тематики дипломної роботи. Наприклад, при виконанні дипломних робіт за напрямком «Облік, аналіз і аудит праці та її оплати» індивідуальне завдання для проходження другого етапу переддипломної практики повинно включати наступні питання: аналіз організації оплати праці, ефективності використання робочого часу, календарного та явочного фонду; вивчення правильності нарахування заробітної плати та розрахунків з робітниками та службовцями, бюджетними та позабюджетними фондами; проведення експрес аудит стану заборгованості по заробітній плані та її індексації.

При виконанні дипломних робіт за напрямком «Облік, аналіз і аудит реалізації продукції (робіт, послуг)» необхідно оцінити систему обліку, а також встановити: рівень виконання виробничої програми; правильність оцінки готової продукції; порядок обліку готової продукції на складах і в бухгалтерії; правильність визначення

невиробничих витрат та розрахунків собівартості реалізованої продукції; методи обліку реалізації продукції та забезпечення незмінності протягом звітного періоду; правильність відображення в обліку та звітності результатів дооцінки та уцінки залишків готової продукції, реалізації, інвентаризації.

При виконанні дипломних робіт за напрямком «Облік, аналіз і аудит виручки від реалізації, фінансових результатів та використання прибутку» під час проходження другого етапу практики необхідно здійснити оцінку системи обліку, а також встановити: достовірність і повноту відображення в обліку виручки від реалізації; достовірність визначення фінансових результатів від реалізації продукції; правильність визначення балансового та оподаткованого прибутку згідно чинного законодавства; правильність відображення в обліку курсових різниць за операціям в іноземній валюті; порядок обліку і покриття збитків минулих років.

Завершальний контрольний етап переддипломної практики окрім оформлення 2-ї частини звіту з практики та його захисту передбачає підготовку чорнового варіанту 2-го розділу дипломної роботи та складання за результатами виконання індивідуального завдання розгорнутого Плану-схеми 3-го розділу дипломної роботи. Все це дозволяє уточнити Робочий план дипломної роботи.

Для забезпечення реалізації вищезазначених завдань переддипломної практики необхідно посилити вимоги до вибору баз практики. База практики обирається з метою вивчення структури й функцій обліково-економічного апарату підприємства; ознайомлення з методикою і технікою складання матеріальних і виробничих звітів окремими підрозділами підприємства, порядком їх прийому відповідними посадовими особами бухгалтерії, а також набуття навичок практичної роботи безпосередньо на робочих місцях різних посадових осіб даного підрозділу підприємства; дослідження методики складання бухгалтерської звітності; набуття навичок прийняття управлінських рішень.

Базове підприємство повинно відповідати таким вимогам: на момент проходження студентом практики підприємство повинно здійснювати господарську діяльність і мати необхідні практичні матеріали; передовий досвід організації фінансового і податкового обліку і контролю; мати досвід автоматизації обліково-аналітичних робіт; кваліфікація бухгалтерів та керівників практики повинна відповідати вимогам.

Посиленню практичної складової підготовки фахівців сприятиме відповідне оцінювання результатів переддипломної практики. Переддипломна практика є комплексним видом навчальної роботи, яка забезпечує виконання багатьох завдань. З огляду на це доцільно здійснювати комплексне оцінювання результатів переддипломної практики за елементами та об'єктами контролю що подані в табл. 2.

Таблиця 2 - Комплексне оцінювання результатів переддипломної практики

Складові диференційованої оцінки	Об'єкти контролю	Оцінка одержана студентом (кількість балів)
1. Робота під час практики	Зміст відгуку керівника практики від підприємства, результати відвідування бази практики керівником практики від навчального закладу	10
2. Зміст звіту з практики	Ступінь опрацювання програми практики, зміст структурних елементів звіту	30
3. Виконання індивідуального завдання та робота над відповідним розділом дипломної роботи	Підготовка чорнового варіанту другого розділу роботи; Складання розгорнутого Плану-схеми третього розділу дипломної роботи	30

Продовження таблиці 2

4. Якість оформлення звіту з практики	Наявність структурних елементів, додатків; дотримання вимог щодо оформлення	10
5. Захист звіту з практики	Ступінь оволодіння навчальним матеріалом і професійними вміннями і навичками	20

Проведені дослідження дозволяють надати наступні висновки.

1. Посилення практичної складової є важливим елементом підвищення якості підготовки фахівців з обліку та аудиту. Обов'язковим елементом та специфічною відмінністю дипломних робіт з бухгалтерського обліку є їх практична спрямованість.

2. Для подолання труднощів аналітичного обстеження підприємств при проведенні переддипломної практики та підготовки дипломних робіт необхідна серйозна підготовча робота, яка полягає в розробці інструментарію та методики обстеження підприємства.

3. Переддипломна практика забезпечує завершальний етап підготовки студентів за фаховим спрямуванням «Облік і аудит», що проводиться безпосередньо на підприємствах. Тому процедура проходження переддипломної практики, її зміст повинні бути тісно пов'язані з процедурою дипломування. З метою підвищення ефективності організації роботи студентів під час проходження переддипломної практики та підготовки дипломної роботи доцільним є складання єдиного календарного Плану-графіку проходження переддипломної практики та підготовки дипломних робіт.

4. Структура та зміст дипломної роботи в значній мірі визначається особливостями та проблематикою базового підприємства. У зв'язку з цим доцільною є організація проведення переддипломної практики в два етапи, що дозволить підвищити узгодженість тематики дипломних робіт з особливостями діяльності базових підприємств.

Список літератури

1. Гаршина О.К., Бурлуцький С.В. Виконання дипломних робіт спеціалістів економічного профілю: Навчальний посібник.-К.: Центр учбової літератури, 2007.-136с.
2. Методологія та методика економічних досліджень (виконання та оформлення рефератів, курсових, дипломних і магістерських робіт, тез, виступів, статей, дисертацій з економіки та бухгалтерського обліку): Навч. посібник / П.М. Гарасим, Г.П. Журавель, П.Я. Хомин. – Тернопіль: Астон, 2006.-414с.
3. Наукові дослідження в бухгалтерському обліку: Навч. посібник/ Н.М. Малюга; ред.: Ф.Ф. Бутинець.- Житомир: ПП «Рута». 2003.-476с.

О. Пальчук, В. Савченко

Усиление практической составляющей подготовки специалистов по бухгалтерскому учету

Рассмотрены проблемы практической направленности подготовки специалистов по учету и аудиту на этапе государственной аттестации. Предоставлены предложения относительно методического и организационного обеспечения преддипломной практики и подготовки дипломных работ.

O. Pal'chuk, V. Savchenko

Strengthening of practical making preparation of specialists on a record-keeping

The problems of practical orientation of preparation of specialists are considered on an account and audit on the stage of state attestation. Given suggestion in relation to the methodical and organizational providing of practice and preparation of diplom works.

Одержано 25.11.09